

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בשבת קודש פרשת עקב תשע"ט לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויזען - גליון אלף קמ"ו

בסעודה שלישית

בקעמפ מתיבתא נחלת יעקב וויזען - לאק שעלדריק

ויש לומר דאיתא בטור (או"ח סימן מו) דוד המלך ע"ה תיקן מאה ברכות, דכתיב (שמואל ב כג-א) נאום דוד בן ישי ונאום הגבר הוקם על, ע"ל בגימטריא ק' הוי, כי בכל יום היו מתים מאה נפשות מישראל, ולא היו יודעין על מה היו מתים, עד שחקר והבין ברוח הקודש ותיקן להם לישראל מאה ברכות, ועל כן תקנו חכמים ז"ל אלו הברכות על סדר העולם והנהגתו, להשלים מאה ברכות בכל יום ע"כ. [ומקורו במדרש (במדב"ר יח-כא), ובמדרש תנחומא (קרח יב)].

ויתכן לומר כי מגפה זו לא היה רק בימי החול, אבל לא ביום השבת, ועל כן לא סידרו חכמינו ז"ל מאה ברכות על יום השבת. ובפשטות יש לומר הטעם, כי בהיות שיום השבת הוא יום מנוחה, והרי גם הרשעים אין נענשים בגיהנם ביום השבת (ב"ר יא-ה). ולכן מאריכין במוצאי שבת בקידושא דסידרא, כדי להאריך לרשעים מלחזור לגיהנם (טור או"ח סימן רצה). ואין דנין בשבת דיני עונשין (סנהדרין לה:), וכתוב בחינוך (מצוה קיד) בטעם המצוה, שרצה ה' שימצאו בו מנוחה הכל, גם החוטאים והחייבים ע"כ. על כן לא היה שולט מדת הדין בישראל ביום השבת, ולא מתו אז, ולא הוצרכו להמתיק הדין במאה ברכות.

*

אמנם יש לומר עוד בזה, דלכאורה יש להבין מהו ענין המספר של מאה אנשים שמתו בכל יום. ובש"ך על התורה בפרשתנו (ט-ז) כתב ביאור הדברים, אך מתחלה אקדים לבאר מה שאמר הכתוב (שמות לא-יח) ויתן אל משה

ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך וגו' (י-ב). ולכאורה האי 'ועתה' נראה כמיותר. וברש"י פירש אף על פי שעשיתם כל זאת (שחטאתם בחטא העגל), עודנו רחמיו וחבתו עליכם, ומכל מה שחטאתם לפניו אינו שואל מכם כי אם ליראה וגו' ע"כ. והיינו דלפי פשוטו בא משה לנחם ולעודד את ישראל, שלא ירגישו עצמם מרוחקים מאת ה', לומר שאחר שכבר נפגמו בחטא גדול כזה, עלובה כלה שזנתה בתוך חופתה, אין עוד חשיבות לעבודת קונם, אלא עודנו רחמיו וחבתו עליכם, ועדיין עומד ומצפה ושואל מכם ליראה את ה', כי אין לך דבר שעומד בפני התשובה, ואין ועתה אלא תשובה (ב"ר כא-ו). ועתה ישראל, גם אחר החטא כאשר חזרין בתשובה, ומתחרטים על העבר ומקבלים על העתיד, חיבתו עליכם.

*

אך יש לומר בזה עוד, דהנה בגמרא (מנחות מג:.) דרשו, היה רבי מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך [קרי ביה מאה]. רב חייא בריה דרב אויא בשבתא וביומי טבי [דלא מצלי שמונה עשרה] טרח וממלי להו [למאה ברכות] באספרמקי ומגדי [בשמים ומיני מגדים שטעונין ברכה] ע"כ. ומבואר בבית יוסף (או"ח סימן מו) כי בשבת חסרים עשרים ברכות מהמאה ברכות ע"ש. ויש להבין למה סידרו חכמינו ז"ל תוכן המאה ברכות רק על ימות החול, ולא על יום השבת, וכדמשמע בגמרא דרב חייא טרח למלא אותם, וכנראה דאין זה חיובא לכל, כמו בימות החול.

ככלתו לדבר אתו בהר סיני, שני לוחות העדות, לוחות אבן, כתובים באצבע אלקים. ולהלן (לב-טו) לוחות כתובים משני עבריהם, מזה ומזה הם כתובים וגו' חרות על הלוחות. וברש"י ככלתו כתיב חסר, שנמסרה לו תורה במתנה ככלה לחתן, שלא היה יכול ללמוד כולה בזמן מועט כזה (תנחומא יח). דבר אחר, מה כלה מתקשטת בכ"ד קשוטין, הן האמורים בספר ישעיה (ג-יח), אף תלמיד חכם צריך להיות בקי בכ"ד ספרים (שם טז) ע"כ.

זכר ביארנו במקום אחר פירושו הראשון של רש"י, כי באמת אין נותנין מתנות מן השמים להשיג תורה בלא יגיעה, ולא יגעת ומצאת אל תאמין (מגילה ו). אבל כאשר מתייגע על התורה, ומפקיר עצמו כמדבר עליה, אז יגעת 'ומצאת' תאמין, הוא מוצא מציאות, שנעשה כמעין המתגבר בתורה, וכמו שדרשו (עירובין נד). וממדבר מתנה (במדבר כא-יח), אם אדם משים עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו, תורה ניתנת לו במתנה [ולא ישכח] ע"כ. ומשה רבינו שהפקיר עצמו עבור תורה, לא אכל ולא שתה ארבעים יום, נמסרה לו התורה במתנה. והנה מבואר בר"ן (נדרים ל). דקידושין צריכה להיות מצד הבעל, ולא כל הימנה שתכניס עצמה לרשות הבעל, אלא כיון שהיא מסכמת לקידושי האיש, היא מבטלת דעתה ורצונה, ומשוי נפשה אצל הבעל כדבר של הפקר והבעל מכניסה לרשותו ע"ש. ואם כן הכלה הוי כהפקר לגבי בעלה הזוכה אותה. וכן הוא בתורה, כאשר האדם מפקיר עצמו לגבה, אז התורה מתייחדת עמו, ונמסרה התורה למשה ככלתו, ככלה לחתן, אשר אחר ההפקר זוכה בה.

אמנם ענין הכ"ד קידושין הנרמזת בהלוחות, יש לבאר באופן אחר, דאיתא בגמרא (שבת קד). מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין ע"כ. והיינו דכיון שהיו האותיות חקוקות בהלוחות מעבר לעבר, עד שהיו נקראות משני הצדדים, אם כן אין חיבור בין אמצען לשאר הלוח, ונמצא שאינן יכולות לעמוד אם לא על ידי נס. והמכתב שהיה על הלוחות היה 'מכתב אלקים', שלא יכלו לעמוד בדרך הטבע אלא בכח אלקי, אשר כולם היו מכירין עליו כי אין זה לוחות חקוקים בידי אדם, אלא מכתב אלקים.

והנה בעשרת הדברות יש כ"ב אותיות מ"ם סתומות, וב' אותיות של סמ"ך, והם ביחד כ"ד אותיות שעומדות בנס. וזהו הקישוט של הלוחות, שמורה על גודל מעלתה

שאינן זה לוחות מטבע הבריאה, אלא מכתב אלקים המה, ואם כן היה להלוחות כ"ד קישוטין. וזהו שאמר ויתן אל משה 'ככלתו' לדבר אתו וכו', לוחות אבן כתובים באצבע אלקים, שהלוחות היו דומין לכלה שיש עליה כ"ד קישוטין, כן היה בהלוחות כ"ד אותיות קישוטין שמקשטין אותה, שניכר לכל כי הם כתובים באצבע אלקים.

*

ועתה נבוא לדברי הש"ך, דהנה הכתוב אומר (לב-ט) ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחולות, ויחר אף משה, וישלך מידיו את הלוחות, וישבר אותם תחת ההר. וכתב הש"ך דיש מי שפירש שמה שנשברו, הוא תוך המ"ם סתומה ותוך הסמ"ך שהיו עומדים בנס ע"כ. וכונתו דאיתא במדרש תנחומא (תשא כו), בשעה שנתן לו הקב"ה את הלוחות היו סובלין את עצמן, כיון שירד וקרב אל המחנה וראה את העגל, פרח אות הכתב מעליהם, ונמצאו כבדים על ידיו של משה, מיד ויחר אף משה וישלך מידיו ע"כ. והיינו כי מתחלה היה כח אלקי בהאותיות שהיו עומדין בנס, ועל כן היו סובלין את עצמן, ועל ידי החטא נסתלק הנס ההוא, ופרחו האותיות שהיו עומדין בנס, וממילא נעשו הלוחות כבדים, וישלך מידיו.

ולפי זה כתב הש"ך, כי מתחלה היו בני חורין ממלאך המות שנאמר (לב-טז) חרות על הלוחות, אל תקרי חרות אלא חירות (שמו"ר לב-א), נעשו כעת עבדים וחייבים ליתן מ"ס שהן מאה ברכות בכל יום, כי אחר שהיו בהם ס"ם חיים נעשה סם המות. וזהו שאמרו שבימי דוד היו מתים בכל יום מאה עד שעמד ותיקן מאה ברכות ע"כ. והיינו כי מתחלה היו אותיות סמ"ך ומ"ם שבלוחות ס"ם חיים, שקיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהן (עבודה זרה ה). ובשבירת הלוחות פרחו האותיות ס"ם, ונעשה מהם ס"ם מות, ולכן היו מתים מאה אנשים בכל יום, מספר ס"מ.

ויש להוסיף נופך, דאיתא במדרש, שאף על פי שכל האותיות פרחו מן הלוחות, אבל הדיבור של 'זכור את יום השבת לקדשו' נשאר שלם. ובספר ליקוטי יהודה (פ' תשא) כתב בשם האמרי אמת זצ"ל, דזהו שאנו אומרים (בתפלת שחרית של שבת) ושני לוחות אבנים הוריד בידו וכתוב בהם שמירת שבת, דהיינו שבהלוחות שהוריד ממהר סיני, ושוב הורידם מידו ושיברם, עדיין היה כתוב הדיבור

קשרו לו שני כתרים [מזיו שכינה], אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. וכיון שחטאו ישראל, ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה ופירקום [כל אחד ואחד נטל כתר] שנאמר (שמות לג-ו) ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב. אמר רבי חמא ברבי חנינא בחורב טענו [והכי משמע את עדים אשר היו להם מהר חורב] בחורב פרקו [דמשמע נמי ויתנצלו את עדים מהר חורב]. אמר רבי יוחנן וכולן זכה משה ונטלן, דסמיך ליה ומשה יקח את האהל [אותו עדי. לשון אחר את האהל, לשון בהלו נרו (איוב כט-ג), והוא היה קירון עור פניו] ע"כ. ומבואר מזה דקודם החטא היה אור מזיו השכינה על פניו של כל אחד מישראל, ורק על ידי חטא העגל נטלן משה, וממנה היה פני משה כפני חמה.

זמנתה כיון שנתבאר לעיל דמצות שמירת שבת לא נפגם מהחטא, ולכן נשאר אותיותיה שלימות, אם כן ביום השבת לא נאבד מהם השני כתרים, שהם אור זיו השכינה. ומהאי טעמא מבואר בדברי האר"י (שער הכוונות מזמור שיר ליום השבת), כי ביום השבת מחזיר משה האור של השני כתרים לכל ישראל ע"כ. ומובן שפיר הא דאינו דומה אור פניו של אדם בשבת לימות החול, כיון שאז חוזר אליו האור של הכתרים שקיבלו בעת אמירתם נעשה ונשמע.

זמנתה אתי שפיר הא דסידרו חז"ל מאה ברכות על כל יום, חוץ מיום השבת, דהא טעם המאה ברכות הם להמתיק הדינים של המאה אנשים שהיו מתים בכל יום, שזה בא בשורשו מחטא העגל אשר על ידו פרחו אותיות מ"ם וסמ"ך מהלוחות, וכיון שממצות שבת לא פרחו ולא נשברו, כי פגם חטא העגל לא פוגם יום השבת, על כן ביום השבת לא היו מתים, וממילא אין חיוב גמור לברך מאה ברכות ביום השבת, אלא דרב חייה היה טורח להידור מצוה לברך כן גם בשבת, ועל כן ממלי להו באספרמקי ומגדי.

*

והיוצא לנו מזה כי סיבת חיוב המאה ברכות נשתלשל מחטא העגל, שגרמה שבירת הלוחות, שפרחו ממנה אותיות מ"ם ו' סמ"ך שעמדו בנס. וזהו שאמר להם משה 'ועתה ישראל', כי בפרשה הקודמת הוכיח אותם על מה שחטאו בהעגל, ואיך עמד לפני ה' לרצות עבורם, ולכן עתה דייקא 'מה ה' שואל מעמך', אל תקרי מה אלא מאה,

של שמירת שבת גם לאחר שנשברו ע"כ. (וכן הוא בספר קדושת אהרן מסאדיגורא). והנה בדיבור של שבת יש ז' מ"ם סתומות, וכיון שדיבור זה לא נשתבר, הרי על כרחך נשארו בו המ"ם סתומות בנס, ולא נחסר על ידי חטא העגל רק טו"ב אותיות. ואם כן בשבירת הלוחות נסתלק הס"ם טו"ב, י"ז אותיות של סמ"ך ומ"ם, ותחת הס"ם חיים נתהוו ס"ם מות, על כן יש לברך בכל יום מאה ברכות, להמתיק הדינים שנתהוו מאותיות ס"ם שנסתלקו מהלוחות.

*

זמנעם הדבר שאותיות מצות שבת לא נשברו, ולא נפגמו בפגם חטא העגל, נראה שזהו על דרך שאמרו (שבת קיח:): כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו שנאמר (ישעיה נב-ב) אשרי אנוש יעשה זאת וגו' שומר שבת מחללו, אל תקרי מחללו אלא מחול לו ע"כ. אם כן שמירת שבת מכפרת גם על עון עבודה זרה של חטא העגל, ולכן לא נפגם בחטא זה קדושת השבת, כי מעלת שמירתה עולה עד כדי לכפר על עון עבודה זרה, ועל כן לא נשברו האותיות של מצות שבת, שכחה עדיפא לכפר עליה.

ויש לבאר בזה עוד, דאיתא במדרש (ב"ר יא-ב) ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו (בראשית ב-ג), ברכו באור פניו של אדם, קדשו באור פניו של אדם, לא דומה אור פניו של אדם כל ימות השבת כמו שהוא דומה בשבת ע"כ. וביפה תואר כתוב הטעם כי שמחת השבת תוסיף אור פניו. וגם מפני הנשמה יתירה תאיר פניו יותר ע"ש. ויש להוסיף, כי הכתוב אומר (שם א-כז) ויברא אלקים את האדם בצלמו, בצלם אלקים ברא אותו. וכיון שהקב"ה הוא אור עולם, על כן יש על האדם שנברא בצלמו, אור פנים מהצלם אלקים זיו השכינה. אך בהיות כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז-ב), על כן על ידי החטא מסתלק הצלם אלקים, וממילא נחסר גם האור פנים. אמנם בשבת שבו מתכפר גם עון עבודה זרה, על כן בשבת חוזר הצלם אלקים, ולכן אינו דומה אור פניו של אדם כל ימות השבת כמו שהוא דומה בשבת.

*

אך יש בזה עוד ביאור, דאיתא בגמרא (שבת פח.) דרש רב סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל

לברך בכל יום מאה ברכות להמתיק הפגם של מ"ם וסמ"ך שבלוחות שעולה מאה.

*

ובפענח רזא בפרשתנו כתוב, כי אצל המשכן היו מאה אדנים למאת הככר, ככר לאדן (שמות לח-כז), שכל המקיים מאה ברכות בכל יום זוכה לבנין הבית. ורמז בהכתוב (איוב לח-ו) על מה אדניה הטבעו וגו', רימזו בתיבת מה, מאה, וסמוך לתיבת אדניה ע"כ. (ועיין בבעל הטורים שם). ולפי מה שנתבאר יש לומר, כי המשכן בא לכפר על עון העגל, וכמו שנאמר (שם לא-כא) משכן העדות, וברש"י עדות לישראל שויתר להם הקב"ה על מעשה העגל, שהרי השרה שכינתו ביניהם (תנחומא ב) ע"כ. וכן אמרו במדרש (שמו"ר נא-ח) אמר הקב"ה יבא זה המשכן ויכפר על זה העגל וכו' ע"ש. ובהיות שחטא זה גרם שבירת הלוחות, שפרחו אותיות מ"ם סמ"ך שעמדו בדרך נס, על כן כנגד זה הוצרכו בהמשכן תיקון לזה, וכנגדם היו המאה אדנים, מכוון נגד המאה ברכות, שמזכירים מאה פעמים אדנותו ית"ש, שזהו תיקונו וכמבואר לעיל.

*

ולבאר בפשוטן של הדברים ענין הריבוי ברכות שמברכין בכל יום, כי זה מעורר האדם להתבונן על הטובות שעושה ה' עם האדם בפרטיות ופרטי פרטיות, כי הן אמת שכולנו מאמינים שהכל מושגח מה', אבל על ידי הברכה על כל דבר בפרטיות הוא מבטא ומכיר יותר כמה טובה כפולה ומכופלת למקום עליו. ובברכות השחר הוא משים אל הלב, חסד ה' שהחזיר לו נשמתו בבוקר, ויוכל לפתוח עיניו, ולפשט אבריו, ולעמוד מהמטה, וללבוש הבגדים וכו' וכו'. ומזה יבוא להכרה אשר כל הנשמה תהלל י-ה (תהלים קנ-ו), על כל נשימה ונשימה תהלל י-ה (ב"ר יד-ט), ואין אנו מספיקים להודות על אחת מאלף אלפי אלפים ורבי רבבות הטובות שעושה עמנו.

וכאשר מתבונן בטובות ה', הוא משיג בחיוב הכרת הטוב לה' הטוב על כל החסדים הללו, שלא להיות

כפוי טובה למרוד כנגדו בעשיית חטאים, אלא להשתדל לעשות רצונו בלבב שלם, להרבות במצות ומעשים טובים, ולעשות נחת רוח ליוצרו. ואם כן המאה ברכות הם משפיעים על האדם להעמיק עצמו יותר ביראתו ואהבתו ית"ש. וזהו שאמר הכתוב, ועתה ישראל 'מה' ה' אלקיך שואל מעמך, שה' שואל ממך לברך המאה ברכות בכל יום על טובותיו שעושה עמך. והתכלית מריבוי הברכות הללו, אינם אלא לטובתך, 'כי אם ליראה את ה' אלקיך וללכת בכל דרכיו וגו', כי זה יעורר אותך שלא תהיה כפוי טובה לפניו, אלא תשתדל לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.

והנה בעשיית המשכן נאמר, ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שמות כה-ח), שזהו גם מצוה נצחית, שיעשה האדם את עצמו כסא לקדושה, להיות משכן ה' בעצמו, ושכנתי בתוכם, בתוך כל אחד ואחד מישראל. וכמו שיסודו של המשכן היה על המאה אדנים, שהם החזיקו אותה להיות עומד על תלה. כן הוא גם בבני אדם אשר היכל ה' המה, המאה ברכות הם המעמידים אותו, והמה היסוד שיוכל להתקדש להיות משכן ה'. כי תכלית מה-מאה אשר ה' שואל מעמך, הוא ליראה את ה' ולאהבה אותו וללכת בדרכיו.

*

ועיין בישמח משה בפרשתנו (ד"ה אופן חמישי) שהביא מהאר"י ז"ל, ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה (דברים כג-ו), שכאשר מהפכין תיבת 'קללה' למפרע, הם אותיות הלל ק', כי המאה ברכות שהם הלל לה', מהפכים הקללות, ונתהפך הקללה לברכה, שיברך מאה ברכות וינצל מהקללה ע"ש. ובזה מובן הרמז שכתב הרוקח (סימן שכ, וגם בפרשתנו) כי המברך מאה ברכות בכל יום ניצול מצ"ח תוכחות שבמשנה תורה הכתובות בפרשת תבוא, וגם מהשנים הרמוזות שם בפסוק כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב וגו' (שם כח-א), שהם בסך הכל ק' תוכחות ע"ש. (וכן הוא בכתנות אור פרשת נצבים). והיינו כי הקללה מתהפכת על ידי הלל ק', היינו המאה ברכות.

הגליון הזה נתנדב על ידי

מנה"ר ר' חיים ראובן ברא"י ביוער ה"ו לרגל השמחה השרויה במעונו באודוסי בתו למול טוב	מנה"ר ר' משה אייגנער ה"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו למול טוב	מנה"ר ר' אברהם פוקס ה"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו למול טוב	מנה"ר ר' חיים אפרים נאה ה"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למול טוב	הרה"ג ר' אלימלך שפיטצער שליט"א מנהל ביישובת הק' – ישיבת גדולה לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למול טוב	לע"ג הרה"ח ר' משה יהודה בר צבי עדה נפטר א' ה"ח אלול תשע"ח - ת.נ.צ.ב.ה הונצח ע"י בנו מנה"ר אברהם פנחס בערקאוויטש ה"ו
מנה"ר ר' שמואל שווארץ ה"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצות	מנה"ר ר' פריץ חיים ביימאהאפט ה"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצות	מנה"ר ר' מענדל ווערצבערגער ה"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב	מנה"ר ר' עזריאל יהודה ווישראל ה"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב	מנה"ר ר' משה יואל שלעוונגער ה"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למול טוב	מנה"ר ר' יואל מייזעלס ה"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למול טוב